

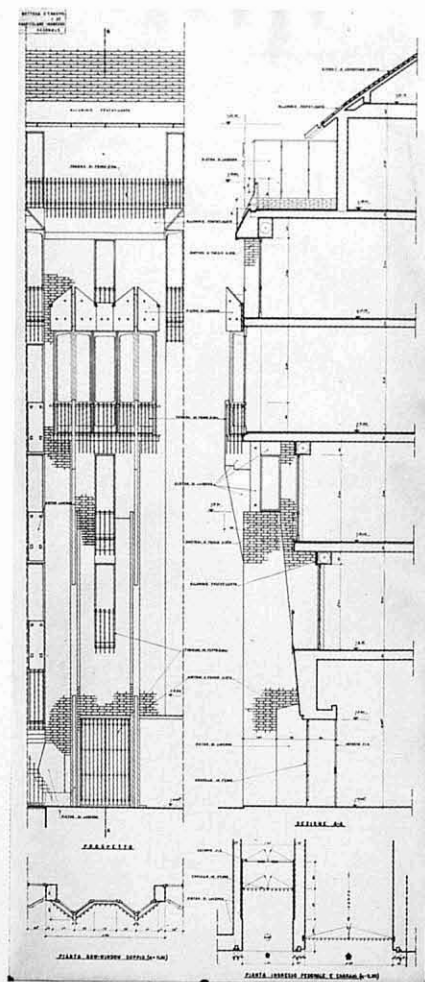
La polèmica sobre el Neo-Liberty al record

La *Bottega d'Erasmus* va semblar que marcava un punt final en aquella temptativa — comandada per Rogers— de veure «el passat com un amic». La seva marcada introversió va ésser interpretada com a un avis del caos al que podria portar l'aventura neo-liberty. És sabut que el mateix Rogers, Casabella amb ell (i bona part de la cultura arquitectònica italiana i de les seves àrees d'influència, entre les que es contaven), va cercar per a l'urbanisme, —com va voler ajudar-se per diverses disciplines «científiques»—, valors més objectivables.

Avui, menys interessats en la imperturbable «construcció lògica de l'arquitectura» o en l'etèria «autonomia disciplinar», darrers graons d'aquella dinàmica, pot tornar a ésser excitant de rellegir la correspondència Gabetti & Isola—V. Gregotti en la seva discussió sobre la definició del llenguatge arquitectònic i la seva relació amb la societat.

Tot fent-ho podem reprendre la trajectòria de Gabetti & Isola per la seva última obra. Potser caldrà convenir que, malgrat els seus riscos, la definició de la forma es continua mostrant, en qualsevol actitud, com a un element indefugible.

QUADERNS

1. Vista de la façana de la «Bottega d'Erasmus».

2. Detalls de la façana.

A la nostra *Bottega d'Erasmus*, més que en altres casos, vam trobar-hi una disposició del tema més aviat fàcil, presta a les suggestions personals. Adquirits els elements d'una funcionalitat mancada de problemes específics, vam ésser lliures de fer, amb qualssevol mitjans i no pas rics, una obra particular. *Ja d'antuvi, si bé amb dificultats organitzatives prou doloroses, vam procedir segons els plans d'una commedia dell'arte, amb un guió ben precís per a pocs personatges; una espècie de ritm al voltant d'un pensament.* A poc a poc van prendre-hi part propietaris i constructors, proveïdors i operaris. Cap d'ells, de fet, no estava lligat a l'obediència de regles deduïdes o de prototipus: estaven excitats, i no limitats, per les espantoses i precises indicacions del projecte. Tothom va utilitzar al seu torn la matèria i la idea, lliure d'intervenir amb nosaltres com a protagonista.

Els mitjans tècnics i crítics forneixen avui els arquitectes d'instruments perfectes, per a «virtuosos». És fàcil, doncs, que a nosaltres ens traïxi la memòria: acceptar l'exaltament d'una tècnica o d'una estructura tot fent-los personatges principals d'una construcció massa modesta per vestir-ne les teles. El nostre argument era simplíssim: moltes cases, de fa mil anys, tenen les dimensions i els tipus de la nostra *Bottega d'Erasmus*; no va semblar necessari, per ser moderns, de revestir-la de materials estranys o de fer-ne sortir defora els ossos de ciment armat: veïna nostra, acrobàtica i altíssima, *la Mole*, heroïna afortunada ben segur, revela la seva bellesa al cor de forces intensíssimes, coberta amb maons, estuc, pedra. En el nostre cas més modest, vam esmerçar directament allò que hi podia servir de manera pertinent i a vegades al·lusiva.

Si finalment volguéssim ser encara més sincers que no som amb nosaltres mateixos, potser ens adonaríem que les coses són més simples, més sòlides; i els desitjos segurament no disten gaire de la que Jaspers anomena «passio de la nit»: sentida de la «norma del dia», sabem que «als confins del dia, hi parla alguna altra cosa; de no haver-li donat escolta, no s'està en pau».

Gràcies i cordialment,
ROBERTO GABETTI
AIMARO ISOLA

(Tret de *L'impegno della tradizione*, intercanvi epistolar entre Gabetti i Isola i Vittorio Gregotti.)

... Però tant és: afrontada la via de l'«opinió pública», haureu de permetre'm d'usar violència amb la vostra reserva, i «als confins de la nit» recercar precisament, encara que contra la vostra voluntat, aquella «norma del dia» que, l'única, ens permet d'endegar un discurs el qual, més enllà (o més ençà) de les nostres afinitats electi-

ves recíproques, sigui fet perquè el llegeixi i l'entengui la majoria. (...)

Però, preocupats justament per organitzar una política de la cultura arquitectònica, hem volgut publicar aquesta obra vostra, no solament per l'estima en què us tenim com a artistes, sinó precisament pel que en aquella és més clarament motiu de dubte, d'individualització d'una posició límit. (...)

Faltant, en una paraula, el compromís envers una destinació, l'organisme acaba replegant-se sobre aquells termes d'autoexpressió, de coherència i disciplina, que no trenquen els termes interns de l'objecte, de l'ocasió única, suficient. (...)

La qüestió és, en qualsevol cas, posada sobre el terreny sense equívocs. ¿Per fi a qui fem arquitectura? ¿Per a nosaltres mateixos? Certament. I per als altres.

Però ¿quin és el rostre d'aquests altres: una burocràcia obtusa, una classe sense valors per defendre o afermar, una societat hipotètica, o un cas psicològic particular per resoldre? Aquest temps alexandri nostre ens permet de justificar cada tria, però el nus de la qüestió és que, com sigui, tal relació ha pres avui el dia primer lloc de les nostres preocupacions.

El carrer que se'ns obre al davant és una via que ara ja no permet més alternatives, ni tan sols a vosaltres, que esteu templats de fer, dels signes d'una crisi de la cultura, un acte intimista.

El reconquerit sentit de la història ens posa a tots nosaltres de manera ben precisa al davant de les nostres responsabilitats d'intel·lectuals. O en sabem copsar la substància civil, narrar, celebrar i commoure, o ens espera el silenci terrible d'una perfecció incomunicable.

VITTORIO GREGOTTI

Però el gran equívoc sorgeix quan es persisteix a considerar l'«estil» del Moviment Modern per les aparences figuratives i no segons les expressions d'un mètode. (...)

Cada aprofundiment i cada amplificació de l'experiència arquitectònica que no negui els fonaments del mètode emprès, han de considerar-se com a derivats de l'evolució normal d'aquest, tant si les formes resultants s'assemblen als exemples precedents com si se n'allunyen. (...)

Si, per exemple, provem d'indagar sobre el significat de les obres expressades per alguns d'aquests joves més ansiosos, i els constrenyem a què assumeixin les seves responsabilitats a fi que admetin que les seves obres, en no estar justificades per cap relació amb les dades objectives dels temes, serien vàlides només si ells acceptessin d'haver obrat a l'esfera del gust, es rebel·len, persistint a demostrar-nos que a la seva manera uneixen (en un grau més evolucionat)

aquells valors pràctics i morals que ja havien estat col·locats com a fonaments del Moviment Modern. El principi de l'art per l'art és rebutjat per ells tant com el d'una arquitectura intimista que es resolgui en el col·loqui intern de l'individu com a dramàtica confessió dels seus turments personals i de les opcions que en deriven. (...)

En relació a això, és típic l'interès creixent pel Liberty, ja sigui pel que concerneix els recobraments positius, deguts a la consumada assimilació d'aquesta experiència, ja pel que concerneix certes evocacions literàries i nostàlgiques evidents que, contràriament, no contribueixen amb concreció a l'actual problemàtica arquitectònica. Hi ha diverses maneres de reconsiderar el Liberty (com, d'altra part, qualsevol altra manifestació històrico-artística), algunes de les quals donen validitat a les operacions d'un arquitecte modern, mentre que d'altres les invaliden: la primera, que és lícita als historiògrafs que no tenen responsabilitats directes envers la creació artística, és d'avaluar el Liberty en la seva realitat cultural, per allò que ha estat, trobar relacions i puntualitzar-les; l'altra, de repartir-ne el llogatge figuratiu o, en tot cas, de treure'n els motius per als dissenys actuals. Aquesta darrera és una manera anti-històrica, ja sigui perquè no es preocupa d'entendre les formes en els termes que les van justificar a l'època en què van ser realitzades, ja sigui perquè no té en compte que la nostra època, en impulsar d'altres continguts, suscita necessàriament sengles motius figuratius: així fan aquells que s'abandonen al gust i decauen probablement en el formalisme.

Amb tota franquesa diré que la construcció del grup torinès, publicada en aquest fascicle, tot i que tempta uns recobraments útils, em sembla caure en equívocs semblants. (...)

El procés de l'arquitectura requereix, per ser realitzat, que l'activitat reflexi les energies dels dos pols igualment essencials; en el que caracteritza l'estil contemporani, no són ni certes formes preconstituïdes ni els materials particulars, sinó el mètode per arribar a l'exaltació formal amb l'ús apropiat de qualsevol material; ara bé, si el resultat ja no fos l'expressió sintètica de l'útil i del bell (èticament indissolubles), essent per contra derivat, al límit, solament d'un o d'altre terme, caldria reconèixer de debò que els principis del Moviment Modern estan en crisi i acceptar, en conseqüència, una nova qualificació.

Però el mínim que es requereix perquè es parli de crisi (en sentit progressiu) és que, després, es mostri una coherència de pensament suficient per indicar-ne els nous objectius. (...)

ERNESTO N. ROGERS